Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu

Türk-İslâm Sentezi

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

/ otukennesriyat

YAYIN NU: 424
KÜLTÜR SERİSİ: 151

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-975-437-290-8

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 1985, Aydınlar Ocağı
10. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Kapak Tasarımı: Ötüken

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: CB Matbaacılık

Baskı: Ötüken Neşriyat AŞ
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50
Sertifika Nu: 49269

İstanbul- 2025

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İçindekiler

Takdim / 7

I- İslâmiyet Öncesi Devre Umumî Bir Bakış

Giriş/ 15
a- Türk Sözü / 16 • b- Türk Soyu/ 16 •
c- Anayurt ve Göçler / 17

A- Tarih / 20
Asya Hunları/20 • Batı Hunları /23 • Orta-Doğu Hunları / 25•
Hakanlıklar (İmparatorluklar) / Devletler / 26• Beylikler / 28•
Atabeylikler / Hanlıklar / Cumhuriyetler / 29 • Devlet / İmparatorluk /
Beylik/ 30 • Atabeylik / Hanlık / 31• Tabgaçlar / 32 • Göktürkler / 33
• 1. Tarduş / 2- Uygur / 3. On-Ok'lar / 4. Karluk'lar 34 • / 5. Oğuz'lar
/ 6. Avar, Hazar, Ogur, Peçenek, Kıpçak, Kuman'lar / 7. Kırgız'lar /•
8. Basmıl'lar, / 9. K'i-tan, Tatabı, Dokuz-Tatar, Otuz-Tatar'lar / 36 •
Uygur Hakanlığı / 42 • Türkiş ve Karluk'lar / 43 •
Hazar Hakanlığı ve Sabarlar / 44 • Avar Hakanlığı / 47 •
Ogur'lar / 47 • Tuna Bulgar'ları / 48 •
Diğer Doğu-Avrupa Türkleri / 49 • Oğuz'lar /50

B- Kültür / 52

Bozkır Kültürü / 52 • Sosyal Yapı / 1. Aile / 61 • 2. Uruğ / 3. Boy / 4. Bodun / 5. Devlet / 62 • 1- İstiklâl / 2- Ülke / 65 • 3- Halk /66 • 4- Hükümranlık / 71 • 5- Kut / 73 • 6- Töre / 73 • 7- Teşkilât / 75 • Adliye / 77 • Ordu / 78 • Sanayi, Tarım / 79 • Ticaret, Şehir / 80 • Şehir / 81 • Maliye / 82 • Edebiyat / 83 • Yazı / 84 • Eğitim / 85 • San'at / 86 • Müzik / 88 • Din / 89 • Gök-Tanrı / 91 •

Düşünce ve Ahlâk / 92

II- İslâmî-Türk Devletleri

Giriş / 101

Devletler / 1- Kara-Hanlı Hakanlığı / 2- Gazneli Devleti / 104 • 3- Selçuklu İmparatorluğu / 105 • Malazgirt Meydan Muharebesi / 110 • Malazgirt Savaşının Sonuçları / 116 • Anadolu'nun Fethi / 117 • Güney-Doğu Harekatı / 119 • Doğu-Harekatı / Orta ve Kuzey-Batı Harekatı / 120 • Batı Harekatı / 122 • Antakya'nın Zaptı / 123 • 4- Türkmen Beylikleri / 125 • 5- Atabeylikler / 126 • 6- Selçuklu Devletleri / 128 • Haçlı Seferleri ve Sebepleri / 130 • Sultan II. Kılıç Arslan / 133 • Miryokefalon (Karamık Beli) Savaşı / 134 • Sultan I. Alâeddin Keykubad / 137 • Kösedağ Savaşı ve Sonrası / 141 • Moğol İstilâsı ve Sonuçları / 143 • Timur / 145 • Timurlu'lar / 146 • Uluğ Bey / 146 • Hüseyin Baykara / 147 • 7- Hindistan Delhi Sultanlığı /147 • 8- Mısır Türk Devleti / 148 • 9- Kara Koyunlu ve Ak Koyunlu Devletleri / 148 • 10- Hind-Türk İmparatorluğu / 149 • 11- Moğol İstilası Sonuçları / 149 • Hanlıklar / 149

III- Türk-İslâm Sentezi

Giriş / 155

Terkib (Sentez)'in Oluşması ve Tarihî Gelişimi / 157 • İslâm Kamu Hukukunda Değişiklik / 175 • Nizamiye Medreseleri / 180 • İslâmî Düşüncenin Gelişmesi / 182 • İslâm Tarîkatları / 183 • İslâmda Kadın / 187 • İslâmda Ekonomi / 188 • İslâmî Devrede Türk Dili / 190 • İslâmî Türk Edebî Eserleri / 190 • İmar Faaliyetleri / 193 • San'at / 194 • Netice / 197

Takdim

Değerli Okuyucu:

Elindeki bu kitap bir ilim adamının hakikati bulma gayretleri ile ömür boyu çalışma, araştırma ve düşünmesinin nihaî mahsulüdür. Bu kitap aynı zamanda, *Prof. İ. Kafesoğlu* ile beraber bir grup ilim adamı, san'atkâr ve mütefekkirin seneler süren beraberliğinin, devamlı bilgi alışverişinin son on yıldır ulaştıkları bir fikrî ve ilmî merhalenin de sembolüdür. Ve nihayet bu kitabın ismi, fert olsun, millet olsun, Türk'ü tarihte ve hayatta tutan, varlığının en kısa, doğru ve veciz ifadesidir.

Bu eserin müellifi *Prof. İbrahim Kafesoğlu*'nun ciddî bir ilim adamı bir değerli bir tarihçi, yeri zor doldurulur milliyetçi bir mütefekkir olduğu malûmdur. Bu kitap onun, kurucularından olduğu ve ilk başkanlığını yaptığı, *Aydınlar Ocağı*'nın 12 Mayıs 1984 günü İstanbul'da tertiplediği "*Millî Kültürümüzün Temel Mes'eleleri*" isimli seminerde, "*Millî Kültürümüz*" adı altında yaptığı konuşmanın bir meyvasıdır. Gerçek bir ilim adamı hassasiyeti ve ölçüsüyle veciz bir şekilde konuyu takrir eden Prof. Kafesoğlu, salonu dolduran yüksek seviyeli dinleyici kütlesini âdeta büyülemişti.

Bu konuşma Türk Milletinin, ne parlayıp sönen göçebe bir kavim, ne de Anadolu'daki ırk kalıntılarının bir uzantısı ve karmaşası olmadığını, yabancı ilim adamlarının vesikalarıyla ortaya koyarken, onun beşer tarihi, kültür ve

medeniyetleri içindeki müstesna ve parlak yerini de gösteriyordu. Dile getirilen bilgi, vesika ve fikirler her dinleyiciyi etkilemiş, bu ilmî gerçeklerin, bunları duymayan, bilmeyen Türk çocuklarına duyurulması ihtiyacı bir anda müşterek bir arzu olmuştu. Bu duygu, bu ırkın aziz insanı muhterem *Aydın Bolak* tarafından hemen orada ifade edilerek teşvik edilmişti.

Bu kitabın ismi Prof. Kafesoğlu'nun hayatı ve ilmî kariyeri ile ulaştığı bir neticeyi de ifşa etmektedir. Bu değerli ilim adamının 30 seneyi aşkın çalışmalarının "*Türk Millî Kültürü*" isimli orijinal bir eser halinde 1977'de büyük hacimli bir kitapta toplandığı malûmdur. İkinci ve üçüncü baskıları da yapılan o kitabın bir bakıma özü demek olan bu son eserine Prof Kafesoğlu'nun Türk Millî Kültürü yerine "*Türk-İslâm Sentezi*" adını vermesi, üzerinde durulacak önemli bir husustur.

Prof. Kafesoğlu, Türk'ün tarih içinde kurduğu en büyük devletinin mirası için çıkarılan I. Cihan Harbi'nin başladığı sene hayata gözlerini açmıştır. Kendini ve çevresini tanıdığı zaman Osmanlı Türk Devlet-i Âli'si tarih sahnesinden çekilmiş, Türk'ün yeni devleti ve vatan hudutları ortaya çıkmıştı. Bu mucizevî zuhura, hür vatanda yeni devlete imkân veren kudret, Türk'ün soyundaki asalet ve 1000 senelik tarihindeki hayat nizamı olan İslâm inancı olmuştur. *Kafesoğlu*, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna hayat veren bu milliyetçi fikirlerin, husûsiyle Gökalp'in Türkçü ve ırkçı görüşlerinin hâkim olduğu yıllarda ilk ve orta tahsilini ikmâl eder. Kendi tâbiriyle bu romantik, dâsitâni milliyetçi görüşten, Türk'ün gerçek çehresiyle ne ve kim olduğunun ilmî zeminine inmek ister. Bunun için tarihçi olur. Otuz seneyi aşan bir araştırma, öğrenme, düşünme ve öğretme devrinden sonra Türk'ü, tarih içinde tâyin ve karakterize eden hususiyetleri tesbit eder. Türk'ün kendine has soy ve kültürü ile tarih sahnesine çıktığını, bu kül-

türün önce "*Bozkır Kültürü*" halinde belirlendiğini görür. Son 1000 senelik tarihindeki İslâm inancının ise Türk'e gerçek ve değişmez şahsiyet verdiğini müşahede eder.

Prof. İbrahim Kafesoğlu, Türk'ün müslüman oluşunun tarihî kaderini de araştırmalarında belgeler. Ayrı bir soy ve kültürle tarihin eski devirlerinde beliren Türk kavmi, inandığı Tek Göktanrı ve ruhun ölmezliği inancıyla, adalet ve nizamseverliği, sağlam ahlâkı ve aile yapısı vb. pekçok hususiyetleriyle İslâmın getireceği İlâhî Nizâma âdeta hazırdır. İslâm, sanki Türk'ün bedeni için biçilmiş bir elbise gibi onun bedenine ve hayatına oturur. Bundan dolayı Türk ırkı hiçbir zorlama olmadan, kütleler halinde müslüman olmuş, bu değişmenin sosyo-kültürel ve psikolojik hiç bir uyumsuzluğu görülmemiştir. Nitekim bu uygunluk hem Türk'ü, hem İslâmı hem korumuş hem yüceltmiştir.

Prof. İ. Kafesoğlu'nda romantik Türkçülük devri nihayete erer ve 1970-80 seneleri içinde daha ileri ve ilmî seviyede kültür milliyetçiliği safhasına ulaşır. Türk'ün varlığını bütün boyutlarıyla yıkmak isteyen düşman cereyanların hergün daha da azdığı bu yıllarda *Kafesoğlu*, millî ruh köküne bağlı ilim adamı ve aydınlarla mücadele bayrağını omuzlar. İlk başkanlığını yaptığı bu ihlâslı, vatanperver insanların buluştukları hizmet mihrakı, İstanbul'daki *Aydınlar Ocağı*'dır. Bir ilim ve kültür müessesesi olan *Aydınlar Ocağı*, verdiği pekçok hizmetler yanında Türk'ün ne ve kim olduğu mes'elesine de eğilmiş, buna doğru ve şaşmaz cevaplar aramıştır. Haddizatında bu sualin cevabı Türk'ün son 1000 senelik tarihinde, bugün yaşanan en küçük köyündeki minareden, büyük kültür ve medeniyet merkezlerindeki çeşmeler, hamamlar ve kubbelere kadar her yurt parçasında mevcuddur. Keza bu sualin cevabı pek çok düşünür ve san'atkârının ifadelerinde de bulunmaktadır. Nitekim millî şair kabul edilmiş, biri Türkçü, diğeri İslâmcı kadro içinde birbirinden ayrılmış gösterilen iki

Mehmed'te, *Mehmed Emin* ve *Mehmed Âkif*'te bu sualin cevabı bütün sarahatile vardır. Nitekim Türkçü şair;

"Ben bir Türk'üm, dinim cinsim uludur"

derken İslâmcı denilen Âkif de;

"Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı Hilâl,
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl"

diye feryad etmektedir. Yahyâ Kemâl ise Süleymaniye Camiindeki bayram namazında gördüğü milletini:

"Dili bir, gönlü bir, imanı bir insan yığını"

olarak tarif eder.

Aydınlar Ocağı mensupları bu düşünce ve duygularla Türk'ün İslâmda, İslâmın Türk'te bütünleştiğini müşahade etmiş ve bu hali bizzat yaşamışlardır. Bundan dolayı son 10 senedir onlar "*İslâm-Türk Sentezi*" veya "*Türk-İslâm Terkibi"* ifadesini sık olarak kullanırken Türk'ün varlık hikmetini de işaret etmiş oluyor.

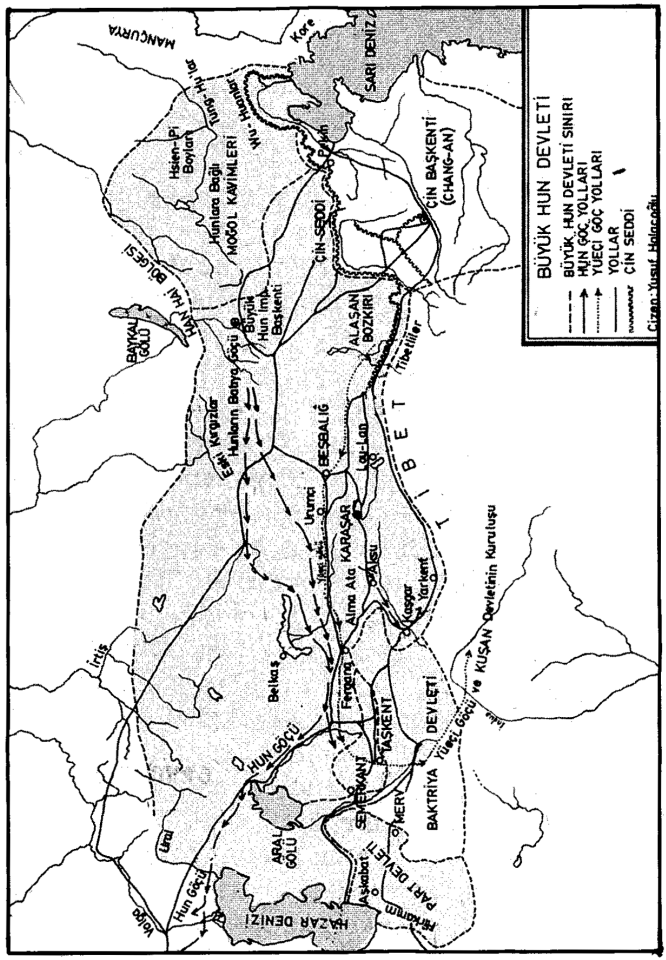
Prof. İ. Kafesoğlu, hastalığının onu zorlamasına rağmen bu eseri ikmâl için büyük bir acele içinde âdeta gece gündüz çalışmıştır. Kitap müsvedde halinde hayatının son günlerinde bitirilmişti. Bu eserin ismini de daha önceden kendi "*Türk-İslâm Sentezi*" olarak tâyin ederken bununla o, hem tarihî, içtimaî ve ilmî bir hakikati tescil ediyor, hem de Türk Milliyetçiliğinde, Türk'ü anlamada bir idrak zirvesini ifade ediyordu.

"*Türk-İslâm Sentezi*"ni *Aydınlar Ocağı*'nın 17 sayılı eseri olarak 1985 yılının ilk ayında Türk insanının istifadesine sunarken, *Prof. İbrahim Kafesoğlu*'na Cenâb-ı

Hak'dan rahmet ve mağfiret diler, bu eserin kitap haline gelişinde büyük himmet ve gayret ehli olan Ocak mensuplarına teşekkürlerimi tekrarlar, Allah'dan Müslüman Türk'ü ve onun devletini daima muzaffer kılması dualarımla hürmetlerimi sunarım.

Prof. Dr. Süleyman Yalçın
Aydınlar Ocağı Genel Başkanı

-I-
İslâmiyet Öncesi Devre
Umumî Bir Bakış

BÜYÜK HUN DEVLETİ
BÜYÜK HUN DEVLETİ SINIRI
HUN GÖÇ YOLLARI
YUEÇİ GÖÇ YOLLARI
YOLLAR
ÇİN SEDDİ
Çizen: Yusuf Halaçoğlu
MANÇURYA
Kore
SARI DENİZ
ÇİN BAŞKENTİ (CHANG-AN)
Hsien-Pi Boyları
Hunlara Bağlı MOĞOL KAVİMLERİ
Hu Hudutları
Tunguz Hudutları
ÇİN SEDDİ
Büyük Hun İmp. Başkenti
BAYKAL GÖLÜ
Eski Kırgızlar
Hunların Batıya Göçü
ALAŞAN BOZKIRI
Yüeçiler
BEŞBALIĞ
Uygurlar
Urumi
KARAŞAR
Alma Ata DAĞLARI
Kaşgar
Yarkent
İrtiş
Balkaş
Fergana
HUN GÖÇÜ
SEMİZKENT
TAŞKENT
MERV
BAKTRİYA DEVLETİ
Yüeçi Göçü ve KUŞAN Devletinin Kuruluşu
ARAL GÖLÜ
Aşkabat
PART DEVLETİ
HAZAR DENİZİ
Hun Göçü
Ural
Volga

Giriş

Türklerin İslâm'a girmeden önceye âit 2000 yıllık geçmişindeki tarihî ve kültürel gelişim bahis konusu edilirken, m. X. asırda müslümanlığın kabûlünden sonra da bazı Türk zümrelerinin başka dinlere bağlandıkları, bir kısmının da eski inançlarında yaşadıkları unutulmamalıdır. Ancak bunlar pek az miktarda kütleler olup, Türklerin uzun mâzileri çerçevesinde fazla mühimsenecek bir rol oynamadıkları dikkate alınarak, yukardaki başlığın kullanılmasında bir sakınca görülmemiştir.

Türk tarihi araştırmalarında belki 250 yıla yakın bir zamandan beri yerli, yabancı Türkologları meşgul eden mes'elelerin başında "Türk" adının mânâsı, Türk soyu'nun vasıfları ve Türklerin anayurdu bahisleri gelmiştir. Bu hususlarda ilim adamları, çalışma sahaları açısından ve ilmî kapasitelerinin elverdiği ölçüde türlü görüşler ileri sürmüşlerdir. Kısaca açıklanmaları bile sahifeler tutacak olun bu "görüş"leri burada tekrara da ihtiyaç yoktur, zira, Orhun kitâbelerinin çözümünden (1893) beri gittikçe derinleşerek yapılan tarih ve linguistik incelemelerin sonuçları ile, bunları pekiştirici mahiyetteki antropolojik ve etnoğrafik malzemenin ele geçirildiği son 25-30 yıllık arkeolojik belgeler, sözü edilen mes'elelerin oldukça sağlam hükümlere ulaşmasını mümkün kılacak niteliktedir. Şöyle ki:

A- Tarih

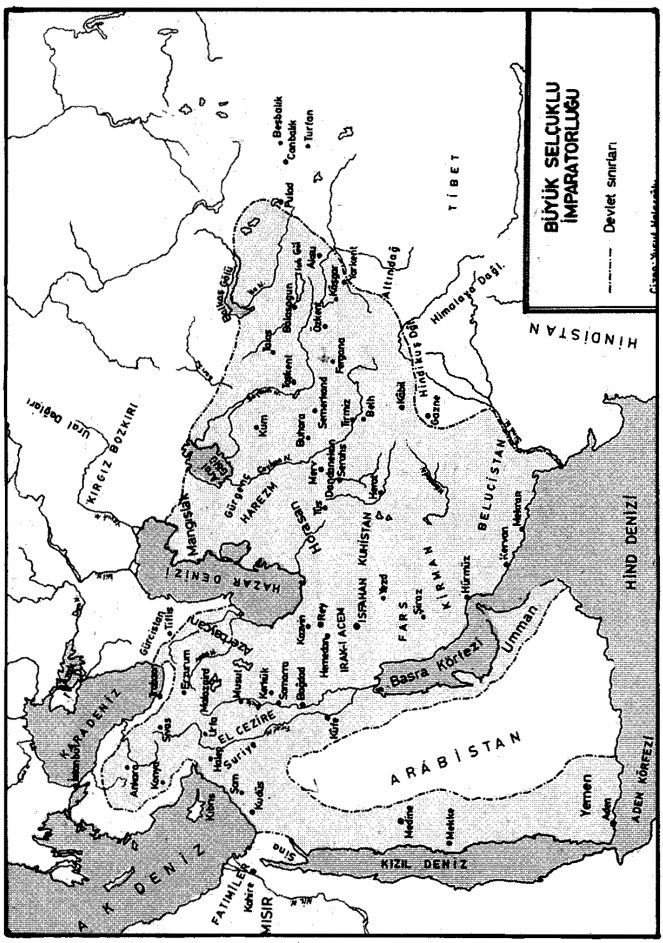
Asya Hunları: M.Ö. IV. asırda, kuzey-batı Çin ile Orhun ırmağı arası sahada, Çin yıllıklarında "Hiung-nu" (Türkçesi, Hun=kün, insan, halk) adı ile tarih sahnesine çıkmadan önce de Türkler elbette belirli bir idarî-askerî teşkilâta sahiptiler. Zira (göçlerin /hiç olmazsa m.s. kiler için/ daima başta bulunan hükümdar sülâlesi mensupları tarafından idare edildiğine dair belgeler vardır) aksi hâlde m.ö.ki dönemde 1200 yıla yakın bir zaman hareket hâlindeki kalabalık kütlelerin binlerce kilometrelik yer değiştirmeleri mümkün olmazdı. Çin'e doğru vukua gelen bu Türk akını, Şang diye anılan eski Çin kültürünü değiştirerek, yerine bugünkü uzak-doğu kültürünün temelini veren yeni bir kültür (Yang-şao kültürü) kurmuşlardır ki, bunun siyâsî alanda belirtisi olan *Chou* devleti (m.ö. 1050-256)'ndeki görüntüleri iktisadî (at besleme), dinî (Gök kültü), estetik (Hayvan üslûbu) gibi aslî Türk unsurlarında müşahede edilmektedir (W. Eberhard, 1942, 1943). Elde kesin bir delil bulunmamakla beraber (çünkü bu çağda Çin'de ata binilmiyor, sadece savaş arabalarında ve yük hayvanı olarak kullanılıyor, ayrıca sosyal düzende feodalite sistemi yürürlükte bulunuyordu vb...), aralarında şöhretlilerin de yer aldığı bir kısım araştırıcı da daha ileri giderek m.ö. III. binlerde Mezopotamya'daki *Sumer*'lerin (dil yapısı Türkçeye uygunluğu dolayısiyle) ihtimal Türk

B- Kültür

Beşerî ilimlerde *kültür*, kısaca, bir milleti yaşatan maddî-mânevî güçler bütünü diye târif edilebilir. Dil, inanç, hukuk, san'at, tarih birliği şuuru, örf ve geleneklerle, bunların maddî sahalardaki yansımaları, bir kültürün müşahhas unsurlarıdır. Maddî olsun, mânevî olsun, kültür belirtilerinden, çeşitli milletlerce ortaklaşa benimsenen özellikler, topluca *medeniyeti* meydana getirir. Anlaşılacağı üzere kültür, topluluklara mahsus değerler birliği olduğu hâlde, medeniyet, milletler-arası kabûl gören unsurların yekûnudur (dinler, bazı felsefî düşünceler, teknik âlet ve vasıtalar gibi). Tarihte 3500 yıldan beri yaşamakta devam eden bir Türk milletinin varlığı gerçek ise, bunun, kendine has dil, din, hukuk, san'at, ahlâk ve gelenek vb. den kurulu bir de kültürü olacağı tabiîdir. Zira her millet bir kültürü ve her kültür bir milleti temsil eder.

Bozkır kültürü: Ancak Türk kültürü "Göçebelik" ile karıştırılmıştır. Ekonomisinin çobanlığa dayanması, *yaylak-kışlak* hayatı gibi dış görünüşler bu yanılgının başta gelen sebebi olsa gerektir. Göçebeliğin mâhiyetini bile iyice tâyin edemeyen araştırıcılar, mânevî değerlerini kolayca araştırma dışı bıraktıkları Türk kültürüne göçebeliği yakıştırmakta sakınca görmemişlerdir. Hâlbuki, göçebelerin inançları, hukuk ve devlet anlayışları, ahlâk telâkkileri ve kullandıkları ana kültür materyali ile Türklerdeki aynı sahalara âit unsurlar ve malzeme arasında bağlantı kurmak

-II-
İSLÂMÎ-TÜRK DEVLETLERİ

BÜYÜK SELÇUKLU İMPARATORLUĞU
Devlet sınırları
KARADENİZ
AKDENİZ
HAZAR DENİZİ
KIRGIZ BOZKIRI
HAREZM
HORASAN
KUHİSTAN
İSFAHAN
IRAKİ ACEM
FARS
KİRMAN
BELUCİSTAN
HİNDİSTAN
HİND DENİZİ
TİBET
EL CEZİRE
ARÂBİSTAN
Basra Körfezi
Umman
KIZIL DENİZ
ADEN KÖRFEZİ
Yemen
MISIR
FATIMİLER
Suriye
Irak
İran
Afganistan
Pakistan
Himalaya Dağl.
Hindikuş Dağ.
Altındağ
Ural Dağları
Besbalık
Turfan
Cambalık
Nubat
Balasagun
Isık göl
Atuş
Özkent
Kaşgar
Yarkent
Ilak
Buhara
Semerkand
Fergana
Kum
Tirmiz
Balh
Gazne
Herat
Serahs
Nişabur
Merv
Gürgenc
Cend
Kazvin
Rey
Hemedan
Kaşan
Isfahan
Yezd
Sîraz
Kirman
Hürmüz
Kerman
Mekran
Tiflis
Gürcistan
Erzurum
Trabzon
Musul
Erbil
Samarra
Bağdat
Kûfe
Ankara
Konya
Sivas
Urfa
Halep
Şam
Kudüs
Kahire
Sina
Medine
Mekke
Aden

Giriş

YUKARIDA gördüğümüz gibi, Türklerle Müslümanlar arasında temaslar önce savaş meydanlarında olmak üzere, daha VII. yüzyıl ortalarından itibaren, Hazar hâkanlığı hâkimiyetindeki Kafkas cephesinde başlamış (Halife Hz. Osman zamanı /652'de/), sonra Emevî halifelerinden Abdül-melik ve Velîd I dönemlerinde (685-715) Orta Asya'da devam etmiş, bilhassa 751 (Talas savaşı)'den itibaren de dostluğa dönen ilişkiler gittikçe sıklaşarak, nihayet bir kısım Türklerin İslâm ülkelerinde oturmaları veya Hilâfet ordularında vazife almaları ile sonuçlanmıştır. Böylece birbirlerini yakından tanıma imkânına kavuşan bu iki büyük kavim talihlerini de birleştirmişlerdir.

Türklerle müslümanların (Araplar ve İranlıların) mukadderat birliği yapmaları başlıca iki sebebe dayanmaktadır: biri, dinî itikad yönünden İslâm'ın Allah imanı ile Türklerin "Tanrı" inancı arasındaki şaşırtıcı benzerlikler, hattâ aynîlikler; diğeri de İslâm âleminin Türk gücüne olan ihtiyacıdır.

Nitekim önce İslâm ordularında vazife alan Türk gençleri, daha Emevîler zamanında (670-680 yılları) hissettirdikleri ağırlıklarını Abbasî hilâfeti kurulduktan sonra iyice artırarak, kumandanlık, vâlilik ve hâciblik (saray nâzırlığı) gibi en yüksek mevkilerde yer almışlardır. Daha sonra da bilindiği gibi, Halife El-Me'mûn'un ordusuna katılan

Devletler

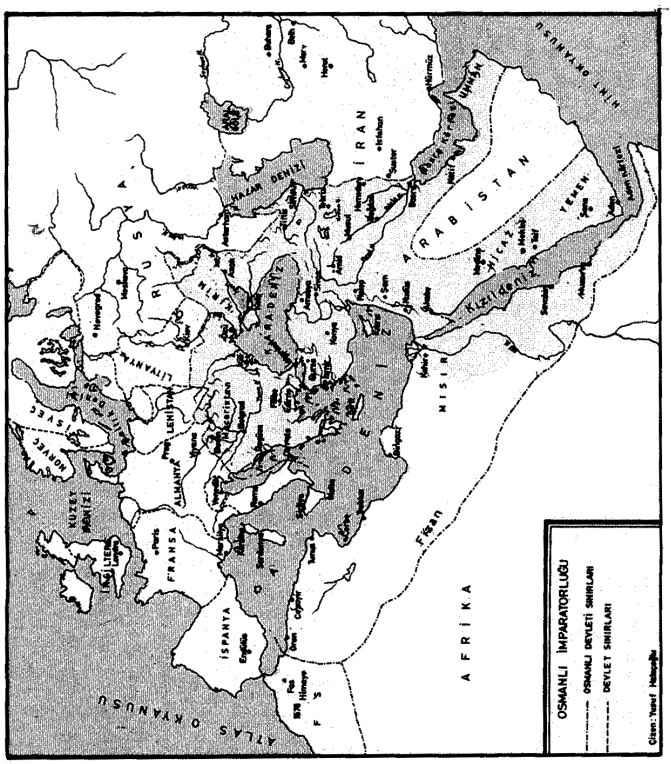
1- Kara-Hanlı Hâkanlığı

Kara-Hanlı ülkesi, başlangıçta "Arslan Han" ünvanlı "ulu hâkan"ın başkenti Kuz ordu (Balasagun), ile yardımcısı "Buğra Han" lâkaplı Oğulcuk Kadır Han'ın oturduğu Talas (Evliyaata) bölgesi iken, gittikçe genişleyerek Mâveraünnehir'e kadar yayıldı. Sâmânî devleti ortadan kaldırıldı ve sınır Ceyhun (Amu-derya) nehrine ulaştı (1001). 1042'ye doğru da resmen ikiye ayrıldı: *Doğu Kara-Hanlı devleti* (1042-1211) uzun bir ömür içinde önce Büyük Selçuklu himayesine girdi ve nihayet Semerkand Kara-Hanlığı Moğol Naymanlar tarafından sona erdirildi. *Batı Kara-Hanlı* hâkimiyeti de, önce Moğol Kara-Hıtay himayesine girdi, daha sonra Semerkand'daki son Han ile birlikte Harezmşah Alâü'd-din eliyle ortadan kaldırıldı.

2- Gazneli Devleti

Artık Orta-doğu bölgesinde İslâmın Türk temsilcisi olarak Gazneli devleti sahnede idi (969-1187). Sebük-tegin oğlu ünlü *Gazneli Mahmud* (997-1030), ilk defa "Sultan" unvanını kullanan Türk hükümdarı olarak tanındığı

-III-
TÜRK-İSLÂM SENTEZİ

OSMANLI İMPARATORLUĞU
OSMANLI DEVLETİ SINIRLARI
DEVLET SINIRLARI
Çizen: Yusuf Hikmioğlu
AFRİKA
ARABİSTAN
İRAN
HAZAR DENİZİ
KARADENİZ
ATLAS OKYANUSU
KIZILDENİZ
FİLİSTİN
LİBYA
MISIR
YEMEN
HİCAZ
İSPANYA
FRANSA
ALMANYA
İNGİLTERE
KUZEY DENİZİ
İSVEÇ
NORVEÇ
LİTVANYA
Paris
Londra
Cidde
Mekke
Medine
Kahire
İskenderiye
Trablusgarp
Cezayir
Fas
Tunus
Basra
Bağdat
Tahran
Erzurum
Van
Ankara
İstanbul
Viyana
Roma
Atina
Sofya
Belgrad
Budapeşte
Prag
Berlin
Moskova
Petersburg
Stockholm
Oslo
Lizbon
Madrid
Cebelitarık
Malta
Girit
Kıbrıs
Rodos
Sicilya
Sardunya
Korsika
Napoli
Venedik
Cenova
Marsilya
Bordo
Lyon
Brüksel
Amsterdam
Hamburg
Varşova
Kiev
Odesa
Kırım
Kafkasya
Hazar Denizi
Aral Gölü
Semerkand
Buhara
Taşkent
Hive
Herat
Kandahar
Kabil
Belh
Hint Okyanusu
Fezzan
Sahra
Nil Nehri
Fırat
Dicle
Kızılırmak
Sakarya
Meriç
Ege Denizi
Akdeniz
Karadeniz
Marmara Denizi
Çanakkale Boğazı
İstanbul Boğazı
Kırım Yarımadası
Kafkas Dağları
Elbruz
Ararat
Toros Dağları
Anadolu
Rumeli
Balkanlar
Karpatlar
Alpler
Pireneler
Apenin Yarımadası
Balkan Yarımadası
Kuzey Afrika
Arap Yarımadası
Orta Asya
Avrupa
Asya

Giriş

Türkler, bilindiği üzere, tarihleri boyunca zaman ve bulundukları mahallerin icapları dolayısiyle, eski aslî inanç sistemlerini korumakla birlikte çeşitli dinlere de girmişlerdir. Asya Hunlarının çocukları olan Tabgaçlar Budizm'e (m. 5. asrın 2. yarısı), Uygur hâkanlığının çökmesi üzerine (840'dan sonra) yeni göçtükleri İç Asya'daki küçük Uygur devletlerinde, o bölgede yaygın Maniheizm'e (762) ve Budizm'e (8. yy. sonları), Batıda Hazar hâkanları ve devletin idareci zümresi Musevîliğin bir kolu olan "Karay" mezhebine, Balkanlar'da Bulgar devleti Ortodoks hıristiyanlığa (864), Orta Avrupa'da, Türk kültür çevresine bağlı Macarlar Katolik mezhebine (1000) resmen dahil olmuşlar, diğer taraftan İç Asya'da Nesturîlik ve Yakubîlik gibi bazı hıristiyanlık kolları Türkler arasında da görülmüştür. Hattâ aynı Türk imparatorluğu içinde yer alan çeşitli kütlelerin türlü îtikadlara sahip oldukları (Zerdüştlük, Brahmanizm, Şamanlık vb...) da tesbit edilmiştir. Bu hususlarda elde seyahat notları, hâtıralar, elçi raporları ve nihayet diplomatik belgeler mevcuttur (Kosmas /6. yy. ortası/, Song-Yun /6. yy. ilk çeyreği/, Valentinos /6. yy. 2. yarısı/. Şüen-Zanğ /7. yy. 2. çeyreği/; Beşbalıg-Turfan Uygurlarından kalma sandıklar dolusu Türkçe dinî metinler /Avrupa müze ve kütüphanelerinde/ vb...). Fakat adları geçen bu dinlerin hiçbirinde tutunamadıkları bellidir, zira